

تحلیل پیکره بنیاد گفتمان سیاست اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری

سامان سامنی ✉، دکتر شهرام مدرس خیابانی*

چکیده

مقاله حاضر می‌کوشد تا گفتمان سیاست اقتصاد مقاومتی را با استناد به بیانات مقام معظم رهبری توصیف و تبیین کند. از این رو، پس از توصیف بیانات معظم‌له در خصوص سیاست اقتصاد مقاومتی، پیکره‌ای الکترونیکی از بیانات ایشان در جلسه تبیین سیاست اقتصاد مقاومتی تهیه شد و سپس عبارات و واژه‌های پربسامد در این پیکره با استفاده از رویکرد تحلیل گفتمان پیکره بنیاد مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. تلفیق روش‌های کمی و کیفی در غالب رویکرد تحلیل گفتمان پیکره بنیاد، کاربردی کردن مباحث نظری زبان‌شناسی و پل زدن میان زبان‌شناسی و علوم سیاسی از اهمیت‌های پژوهش حاضر است. نتایج مقاله حاضر نشان می‌دهد که ایشان در تبیین گفتمان سیاست اقتصاد مقاومتی توجه زیادی به استقلال اقتصاد کشور از منابع فسیلی، بویژه نفت و گاز و همچنین حمایت از تولیدات داخلی دارند. از دیدگاه مقام معظم رهبری، تکیه بر نقش مردم در انجام فعالیت‌های اقتصادی حائز اهمیت بسیار است؛ زیرا موجب می‌شود از تمام استعدادها و ظرفیت‌های داخلی به منظور تولید ثروت و دستیابی به قدرت و امنیت اقتصادی کشور استفاده شود. فرهنگ‌سازی در استفاده از منابع فسیلی، آزادسازی قیمت حامل‌های انرژی و هدفمندسازی یارانه‌ها از سیاست‌هایی هستند که می‌توانند مانع از اسراف و هدر رفت انرژی شوند.

کلید واژه‌ها: تحلیل گفتمان پیکره بنیاد، پیکره زبانی، اقتصاد مقاومتی، قدرت و امنیت

✉ نویسنده مسئول: کارشناس ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران

Email: samansameni68@gmail.com

* دکترای زبان‌شناسی همگانی، استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۰/۲۷ تجدید نظر: ۹۴/۱/۲۴ پذیرش نهایی: ۹۴/۲/۱

مقدمه

در سال‌های اخیر، اعمال تحریم‌های اقتصادی ناعادلانه علیه ایران منجر به بروز محدودیت‌هایی در فضای کسب و کار داخلی شد. از همین رو، براساس نیازی که بیش از پیش در کشور احساس می‌شد، گفتمان اقتصاد مقاومتی برای نخستین بار از سوی مقام معظم رهبری مطرح گردید و ایشان بیان کردند که «ما باید یک اقتصاد مقاومتی در کشور پدید بیاوریم» (۱۳۸۹/۶/۱۶). اقتصاد مقاومتی، گفتمانی عملی و نظری برای نمونه‌سازی گونه‌ای از اقتصاد است که برای رویارویی با گفتمان تحریم‌های اقتصادی، از سوی رهبری بیان شده است.

پژوهش حاضر سعی دارد هر دو روش کمی و کیفی را در قالب رویکرد نوینی به نام تحلیل گفتمان پیکره بنیاد^۱ اعمال کند. همچنین، این مقاله درصدد نشان دادن نقش مباحث نظری زبان‌شناسی در سایر رشته‌های علوم انسانی مانند علوم سیاسی است. با توجه به موضوع پژوهش، لازم است پیش از ورود به بحث، ابتدا چند مورد از اصطلاحات مربوط که در پژوهش نقش مهمی دارند، تعریف شود:

تحلیل گفتمان انتقادی. تحلیل گفتمان انتقادی از ترکیب نظریه‌های زبان‌شناسی خُرد و نظریه‌های فوکو^۲ در باب قدرت و جامعه شکل گرفته است. هدف اولیه تحلیل گفتمان انتقادی کشف رابطه بین زبان، جامعه، قدرت، ایدئولوژی، ارزش‌ها و عقاید است (رحیمی و ریاستی، ۲۰۱۱، ص ۱۰۸).

پیکره زبانی. پیکره‌ها مجموعه‌ای از داده‌های طبیعی زبان هستند که به صورت الکترونیکی ذخیره می‌شوند و می‌توان در حوزه‌های مختلفی از آنها استفاده کرد. پیکره زبانی در رایانه ذخیره می‌شود و در تحقیقات عملیاتی به دلیل ارائه داده‌های نامحدود، کاربرد فراوانی دارد. پیکره به «توانایی نمایش بالقوه مجموعه نامحدودی از متون^۳» نیز تعبیر شده است (دش^۴، ۲۰۰۵، ص ۳۵).

تحلیل گفتمان پیکره بنیاد. رویکرد تحلیل گفتمان پیکره بنیاد به پژوهشگران حوزه تحلیل گفتمان کمک می‌کند تا با استفاده از شواهد و اطلاعات کمی^۵، معنایی را که در

1. Corpus Assisted Discourse Studies (CADS)

2. Foucault

3. Capable Of Representing Potentially Unlimited Selections (CORPUS)

4. Dash

5. quantitative

پشت واژه‌ها و عبارات مخفی است، آشکار کنند. در رویکرد تحلیل گفتمان پیکره بنیاد به دلیل تحت پوشش قرار دادن حجم وسیعی از متون نوشتاری و گفتاری، می‌توان تحلیل‌های سوگیری شده را به حداقل ممکن رساند (بیکر^۱، ۲۰۰۹، ص ۱۴۳). در مقاله حاضر، پس از تهیه پیکره‌ای^۲ از بیانات مقام معظم رهبری که در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی مورخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰ ایراد فرمودند، با استفاده از نرم‌افزار NSP^۳، واژه‌ها و عبارات پربسامد استخراج شده‌اند و سپس با بررسی واژه‌ها یا عبارات پربسامد، گفتمان مورد نظر مقام معظم رهبری در باب اقتصاد مقاومتی تحلیل گردیده است.

پیشینه پژوهش

سلیمانی (۱۳۹۱) عقیده دارد، در اقتصاد مقاومتی، برای برداشتن گام‌های بلند در مسیر پیشرفت کشور، توجه به کیفیت و قیمت و تنوع تولیدات داخلی، اصلاح مدیریت‌های اجرایی و عملیاتی با نگرش رسیدن به خودکفایی و اتخاذ تدابیری برای خوداتکایی در برخی زمینه‌ها لازم است. وی می‌افزاید، بسط گفتمان اقتصاد مقاومتی که از سوی رهبر معظم انقلاب مطرح شده است، برای کشوری چون ایران که مصمم است اقتصاد وابسته به نفت را متحول کند و به سمت قطع وابستگی از نفت حرکت نماید، یک نقشه راه سازنده است.

تراب‌زاده جهرمی، سجادیه و سمیعی نسب (۱۳۹۲) در مقاله خود سعی دارند با تحلیل سخنان رهبر معظم انقلاب و با استفاده از روش نظریه‌پردازی داده بنیاد، مدل مفهومی سخنان ایشان پیرامون ابعاد، ویژگی‌ها و الزامات اقتصاد مقاومتی را استخراج کنند. نویسندگان این مقاله نتیجه‌گیری می‌کنند، اقتصاد مقاومتی به معنای آمادگی روحی و عملی برای مقابله در برابر حملات اقتصادی دشمن و پاسخ به آن در کوتاه‌مدت و حرکت به سوی طراحی الگوی اقتصادی - اسلامی در چارچوب الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در درازمدت است. ایشان همچنین اضافه می‌کنند، گفتمان اقتصاد مقاومتی چشم‌اندازی بلندمدت پیش‌روی اقتصاد ایران است و مختص زمان تحریم و جنگ نیست.

1. Baker

2. Corpus

3. N-gram Statistical Package

بیکر (۲۰۰۶) به بررسی پژوهش‌های نوین در حوزه زبان‌شناسی رایانه‌ای و زبان‌شناسی پیکره‌ای می‌پردازد. هدف نخست بیکر در کتاب خود معرفی پژوهش‌های نوین در زبان‌شناسی است که با رویکرد پیکره بنیاد انجام شده است. هدف دوم، معرفی پژوهش‌هایی است که از پیکره در استخراج داده‌های خود استفاده کرده‌اند. نویسنده در هر فصل از کتاب پس از مروری بر چارچوب نظری پژوهش در حوزه‌های تخصصی زبان‌شناسی مثل تحلیل گفتمان انتقادی و آموزش زبان، به معرفی جنبه‌های مختلف زبان‌شناسی پیکره‌ای مثل طراحی نرم‌افزار و طراحی پیکره می‌پردازد و در انتها مطالعات موردی نویسنده پژوهش که به تازگی در حوزه‌های پیکره بنیاد انجام شده است، معرفی می‌گردد.

سامنی (۱۳۹۳) گفتمان نمایندگان مخالف و موافق وزرای پیشنهادی وزارت ورزش و جوانان در دولت یازدهم را با رویکرد تحلیل گفتمان پیکره بنیاد بررسی کرده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد، نمایندگان مخالف و نمایندگان موافق هر یک از وزرای پیشنهادی به بحث مبارزه با مافیا و باندبازی در ورزش تأکید زیادی کرده‌اند. این در حالی است که هم موافقان و هم مخالفان به معضل اعتیاد، افزایش طلاق، کاهش رشد جمعیت و ورزش‌های غیرعاشقانه و روستاییان کمتر توجه نشان داده‌اند. از سوی دیگر، تأکید نمایندگان موافق و مخالف به حوزه ورزش بیشتر از حوزه جوانان بوده است.

سامنی و مدرس خیابانی (۱۳۹۳) با استفاده از رویکرد تحلیل گفتمان پیکره بنیاد و با استناد به نظریات بیکر و پارتینگتون^۱ به تحلیل کمی - کیفی پیش‌نویس غیررسمی منشور حقوق شهروندی پرداخته‌اند. این پژوهشگران نتیجه گرفته‌اند در این پیش‌نویس زندگی روستایی، اعتیاد، توجه به اقوام و گویش‌های ایرانی، از کارافتادگی و معلولیت و همچنین بیکاری قشر جوان، آنچنان که باید، مورد توجه قرار نگرفته است.

ادبیات نظری پژوهش

۱. تحلیل گفتمان

تحلیل گفتمان درصدد کشف و تبیین ارتباط بین ساختار دیدگاه‌های فکری - اجتماعی و ساختارهای گفتمانی است (یارمحمدی و خسروی‌نیا، ۱۳۸۲، ص ۱۷۳). تحلیل گفتمان

1. Partington

مدرن، رویکردی میان‌رشته‌ای است که در دو سطح خرد و کلان مورد مطالعه قرار می‌گیرد و حاصل تلفیق زبان‌شناسی و تحلیل‌های اجتماعی است. گفتمان‌ها شامل اعتقادات، ایدئولوژی‌ها، هویت‌ها و عقاید سیاسی هستند (رحیمی و ریاستی، ۲۰۱۱، صص ۱۰۸-۱۰۷). استابز^۱ (۱۹۸۳) نیز سه ویژگی برای توصیف تحلیل گفتمان بیان می‌کند که عبارت‌اند از: به عنوان امری که درباره کاربرد زبان فراتر از حدود بیان یک جمله است؛ امری درباره روابط درونی بین زبان و جامعه است و امری که درباره عوامل مؤثر یا ویژگی‌های گفتاری ارتباطات روزمره است (همان، ص ۱). گفتمان‌ها درباره موضوعات صحبت نمی‌کنند و هویت موضوعات را مشخص نمی‌سازند، آنها سازنده موضوعات هستند و در فرایند این سازندگی مداخله خود را پنهان می‌دارند (تاجیک، ۱۳۷۷، ص ۱۵).

۲. تحلیل گفتمان انتقادی

هدف تحلیل گفتمان انتقادی نقد و بررسی بافت اجتماعی است. از این‌رو، زبان‌شناس انتقادی باید توجه زیادی به وقایع اجتماعی داشته باشد. تحلیل گفتمان انتقادی اعتقاد دارد زبان به هیچ وجه خنثی نیست و در واقع بازتاب ایدئولوژی گویندگان است، به همین دلیل تغییرات زبان ارتباط تنگاتنگی با ساختارهای سیاسی و اجتماعی دارد (ژو^۲، ۲۰۱۱، ص ۶۸۱). تحلیل گفتمان به روش انتقادی به سه سطح تقسیم می‌شود: سطح اول توصیف است که براساس آن ویژگی‌های زبانی همچون آواشناسی، صرف و معنی‌شناسی بررسی می‌شود. سطح دوم تفسیر است که براساس توصیف بیان شده، به بیان مفاهیم و عوامل بینامتنی می‌پردازد و در سطح سوم و آخر که تبیین است، چرایی تولید متن و ارتباط آن با مسائل تاریخی، جامعه‌شناختی، ایدئولوژیکی، قدرت و ... توضیح داده می‌شود (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۰، ص ۱۲۹).

یکی از تفاوت‌های اساسی میان رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی و تحلیل گفتمان و صورت‌گرایی این است که تحلیل گفتمان انتقادی در نظر دارد نگرش صورت‌گرایی را به مسائل اجتماعی پیوند دهد و آن را از این تعریف زبان‌شناختی که آن را علمی

1. Stubbs

2. Zhu

مستقل و خودمحمور می‌داند که فقط به مسائل زبانی در چارچوب فرایند نظام‌های ذهنی می‌پردازد، منصرف کند و آن را به جایی سوق دهد که زبان‌شناسی را عنصری مسئول نسبت به مسائل اجتماعی و قوانین مرتبط با آن بداند (همان، ص ۱۱۹). تحلیل گفتمان انتقادی به مقوله‌بندی کلیشه‌ای صحبت‌های روزمره، سخنان نخبگان و متون توجه زیادی دارد (وداک^۱ و چیلتون^۲، ۲۰۰۵).

۳. تحلیل گفتمان پیکره بنیاد

زبان‌شناسی پیکره‌ای^۳ شاخه‌ای از علم زبان‌شناسی مانند نحو، معنی‌شناسی و زبان‌شناسی اجتماعی نیست. تمامی این شاخه‌ها بر روی توصیف و تبیین زبان تمرکز دارند. رویکرد پیکره بنیاد بسیاری از جنبه‌های مورد مطالعه در زبان‌شناسی را تحت پوشش قرار می‌دهد و این در حالی است که نحو، معنی‌شناسی و کاربردشناسی تنها نمونه‌هایی از حوزه‌هایی هستند که با استفاده از این رویکرد می‌توانند بررسی شوند. روش‌شناسی رویکرد پیکره بنیاد اگرچه در زبان‌شناسی مورد استفاده قرار گرفت، اما محدود به زبان‌شناسی نشد و به سایر رشته‌های علوم انسانی تسری یافت (مکنری^۴ و ویلسون^۵، ۲۰۰۳، ص ۲). به لطف پیشرفت‌های فناوری که طراحان نرم‌افزار و سخت‌افزار در علوم رایانه انجام داده‌اند، نرم‌افزارهای پیشرفته‌ای برای استخراج داده‌ها با استفاده از پیکره ساخته شده است. استفاده از نرم‌افزارهای رایانه‌ای از نظر اقتصادی و زمانی مقرون به صرفه‌تر از استفاده از نیروی انسانی است (اسکات^۶ و تراپیل^۷، ۲۰۰۶). استفاده از پیکره دارای مزایای بسیار زیادی است که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- پیکره می‌تواند اطلاعاتی نظیر فراوانی وقوع، گونه‌های کاربردی و چگونگی استفاده از زبان در حالت کاربردی را به پژوهشگر ارائه دهد.
- در این روش، داده‌ها به صورت طبیعی از متون استخراج می‌شوند و در نتیجه تجزیه و تحلیل داده‌ها، تجربی^۸ انجام می‌شود.

1. Wodak 2. Chilton 3. corpus linguistics
4. McEnery 5. Wilson 6. Scott
7. Tribble 8. empirical

- با استفاده از این روش حجم وسیعی از متون برای تجزیه و تحلیل استفاده می‌شود.
- در تحلیل داده‌ها برای صرفه‌جویی در زمان و هزینه، استفاده بسیار زیادی از رایانه می‌شود.
- یکی از مهم‌ترین مزایای استفاده از رویکرد پیکره بنیاد، استفاده همزمان از روش‌های کمی و کیفی در تحلیل داده‌هاست. در این روش ابتدا نتایج کمی را از پیکره استخراج می‌کنیم، سپس با استناد به جامعه آماری به دست آمده از پیکره مورد بررسی، تحلیل کیفی را روی داده‌ها انجام می‌دهیم (همان، صص ۸-۵).

پیکره پژوهش

مقام معظم رهبری به عنوان نظریه‌پرداز تمدن نوین اسلامی، با طرح مسئله خطر جنگ اقتصادی در طول نیمه دوم دهه ۱۳۸۰ و انشای اقتصاد مقاومتی در ۱۳۸۹/۶/۱۶ و تبیین ابعاد این نظریه در ۱۳۹۲/۱۲/۲۰ بخش مهمی از مرحله نظریه‌پردازی اقتصاد مقاومتی را به انجام رسانده‌اند. در این پژوهش تلاش شده است رهنمودهای ایشان در جلسه تبیین ابعاد این نظریه در تاریخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰ مورد تجزیه و قرار گیرد. در مقاله حاضر پس از تهیه پیکره‌ای از بیانات مقام معظم رهبری که در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی تاریخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰ ایراد کردند، با استفاده از نرم افزار NSP، فراوانی نوع‌ها و نمونه‌ها استخراج می‌شود و سپس با تحلیل واژه‌ها یا عبارات پربسامد در گفتمان معظم‌له در باب اقتصاد مقاومتی، بیانات ایشان در بهبود اوضاع اقتصادی کشور بررسی می‌گردد.

پیکره مورد استفاده حاوی ۵۲۷۷ نمونه^۱ است که از ۱۴۳۲ نوع^۲ تشکیل شده است. منظور از نمونه، وقوع مکرر یک واژه یا حتی یک علامت سجاوندی است. برای اجرای دقیق تحلیل حاضر، فراوانی تک‌نگاشت‌ها^۳ تا توالی ۶ واژه پیاپی یا «شش‌نگاشت» استخراج شده است.

در جدول ۱، تک‌نگاشتی‌های پربسامد و در جدول ۲، دونگاشتی‌ها تا شش‌نگاشتی‌های پربسامد ارائه شده است. همان‌گونه که پیش‌بینی می‌شد، فراوانی واژه‌های دستوری مانند حروف ربط، حروف اضافه و علائم سجاوندی بسیار زیاد است. در این حالت با نادیده گرفتن صورت‌های دستوری، اعداد و علائم سجاوندی و بررسی ساختارهای واژگانی می‌توان تصویر بهتری از ساختار واژگانی پیکره پژوهش

1. token

2. type

3. unigram

ارائه داد. همان گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، با بیشتر شدن تعداد نگاشت‌ها، فراوانی آنها کم می‌شود.

جدول ۱- برخی تک‌نگاشتی‌های پربسامد

فراوانی	نوع	فراوانی	نوع
۸	مسئولان	۲۰۶	و
۷	علمی	۱۷۹	در
۷	مشکلات	۱۷۴	است
۷	جهادی	۱۷۱	این
۷	تولید	۱۵۴	که
۷	گاز	۱۴۷	.
۶	مصرف	۹۸	از
۶	قانون	۹۳	به
۶	انقلاب	۹۱	ما
۵	امنیت	۸۲	را
۵	تحریم‌ها	۵۲	کشور
۵	مقاوم‌سازی	۴۴	اقتصاد
۵	جهانی	۳۵	اقتصادی
۴	عدالت	۲۶	سیاست‌ها
۴	سد	۲۱	مردم
۴	موانع	۲۰	مقاومتی
۴	پرهیز	۱۸	سیاست‌های
۴	قوا	۱۶	نفت
۴	آب	۱۶	دنیا
۴	جنگ	۱۴	مسئولین
۴	ریخت و پاش	۱۱	اسراف
۳	ریاضت	۱۰	کشورها
۳	دارو	۸	دولت

جدول ۲- دو تا چندنگاشتی‌های پرسامد

				۱۹	مقاومتی	اقتصاد
				۵	کشور	اقتصاد
				۴	کشور	مسئولین
				۴	قوه	سه
				۴	اقتصادی	حماسه
				۴	قوا	رؤسای
				۳	کنیم	مقاوم‌سازی
				۳	جهانی	اقتصاد
				۳	دیگر	کشورهای
				۳	ملی	تولید
				۳	اجتماعی	عدالت
				۳	مصرف	الگوی
				۳	انسانی	نیروی
				۳	اقتصادی	جنگ
				۳	اسلامی	جمهوری
				۳	هسته‌ای	انرژی
				۳	قضایه	قوه
				۲	اقتصادی	فعالیت
				۲	گوناگون	تکانه‌های
				۲	سیاسی	حماسه
				۲	تهدیدزا	عوامل
			۶	مقاومتی	اقتصاد	سیاست‌های
			۵	گاز	و	نفت
		۷	سیاست‌ها	این	در	که
		۳	خواهران	و	برادران	شما
		۳	است	نفت	به	وابستگی
۲	تهدیدزا	عوامل	برابر	در	مقاومت	توانایی

با توجه به نوع و فراوانی واژه‌ها و عبارات‌های پربسامد، می‌توان مهم‌ترین موضوع‌های مورد نظر مقام معظم رهبری را به شرح زیر ارائه کرد:

۱. فرهنگ صرفه‌جویی. «اسراف» با ۱۱ بار، «مصرف» با ۶ بار، «ریخت‌وپاش» با ۴ بار، «ریاضت» با ۳ بار و «الگوی مصرف» با ۳ بار بسامد وقوع، از مواردی هستند که بارها از سوی مقام معظم رهبری بر آن تأکید شده است. از این رو، به نظر می‌رسد که در بحث سیاست اقتصاد مقاومتی، «فرهنگ» و «فرهنگ‌سازی» در استفاده از منابع کشور نقش اساسی دارد. تأثیر فرهنگ بر جامعه انکارناپذیر است و اگر بنا باشد برای بنیادهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه زیربنایی قائل شویم، آن زیربنا فرهنگ است. مقام معظم رهبری در بیانات خود این گونه می‌فرمایند: «از هر طرف که حرکت می‌کنیم، می‌بینیم که به فرهنگ می‌رسیم و راه‌ها واقعاً به فرهنگ ختم می‌شود» (۱۳۶۹/۹/۱۹). ایشان همچنین در بیانات خود در جمع مدیران و کارکنان صداوسیما یادآور شدند: «فرهنگ مایه اصلی هویت ملت‌هاست. فرهنگ یک ملت است که می‌تواند آن ملت را پیشرفته، عزیز، توانا، عالم، فناور، نوآور و دارای آبروی جهانی کند» (۱۳۸۳/۲/۲۸).

ایشان در تعریفی جامع در سخنرانی خود فرهنگ را شامل زبان، هنر، عقاید، آداب، سنت‌ها و خلیقات یک جامعه بیان می‌کنند (۱۳۶۲/۱۰/۲۴). ایشان عنوان کردند: «صرفه‌جویی به معنی ریاضت کشیدن مردم نیست، بلکه وضع مردم بهتر خواهد شد» (۱۳۹۲/۱۲/۲۰). واژه «آب» نیز ۴ بار در بیانات ایشان فراوانی وقوع داشته است. تأکید مقام معظم رهبری بر روی کمبود آب و خشکسالی به این دلیل است که ایران با توجه به شرایط اقلیمی و جغرافیایی خاص، جزو مناطق گرم و خشک جهان محسوب می‌شود. این در حالی است که اگر مصرف آب به همین صورت پیش برود تا چند سال آینده ایران مجبور به واردات آب می‌شود.

۲. جنگ اقتصادی. در پیکره به دست آمده از سخنرانی رهبر معظم انقلاب، «دنیا» ۱۶ بار، «تحریم‌ها» ۵ بار، «اقتصاد جهانی» ۳ بار و «توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدیدزا» ۲ بار بسامد وقوع داشته است. ایشان در بیانات خود اعلام کردند: «مشکلات اقتصادی از غرب و آمریکا به عنوان سردمداران سرمایه‌داری آغاز شد و کم و بیش بسیاری از کشورهای جهان دچار مشکلات ناشی از آن شدند» (۱۳۹۲/۱۲/۲۰). «انرژی هسته‌ای» و «جنگ اقتصادی» هر یک ۳ بار بسامد وقوع داشته‌اند. مقام معظم

رهبری بارها در فرمایش‌های خود تأکید کرده‌اند که غرب و آمریکا با استفاده از ابزارهایی همچون حقوق بشر و انرژی هسته‌ای خواهان به زانو درآوردن ایران هستند. این در حالی است که در طول سه دهه از آغاز انقلاب اسلامی نتوانسته‌اند با تهدید و جنگ‌افروزی، اهداف خود را به پیش ببرند، به همین دلیل به تحریم اقتصادی ایران متوسل شده‌اند.

۳. دولت. واژه‌هایی چون «مسئولان» با ۸ بار، «دولت» با ۸ بار، «قانون» با ۶ بار و همچنین واژه «مسئولین کشور» با ۴ بار، «سه قوه» با ۴ بار، «رؤسای قوا» با ۴ بار، «تولید ملی» با ۳ بار، «قوه قضاییه» با ۳ بار، «توانایی مقاومت» با ۲ بار و «قوه مقننه» با ۲ بار بسامد وقوع، مبین این نکته است که ایشان به توانمندی‌ها و ظرفیت‌های داخلی توجه بسیار دارند. تحلیل پژوهشگران از بسامد بالای این واژه‌ها و عبارت‌ها این است که ایشان از سران سه قوه انتظار دارند که آنها به نیروی بالقوه داخلی برای رفع تحریم‌ها و مشکلات اقتصادی بیشتر تکیه کنند. همچنین در دوران اقتصاد مقاومتی حمایت از تولید ملی یک ضرورت است. از یک سوی باید فعالیت‌های تولیدی و بازرگانی و حتی نظام پولی و مالی کشور با نیازهای ناشی از اجرای اقتصاد مقاومتی و پیامدهای آن هماهنگ شود و از سوی دیگر، باید اقتصاد کشور را متکی به توانمندی‌ها و ظرفیت‌های داخلی کرد. همچنین، در مسئله تولید داخلی باید کوشید با بومی‌سازی مواد اولیه و تجهیزات، کشور را به سمت و سوی توسعه سوق داد. ایشان در سخنان خود می‌فرمایند: «ما در زمینه‌های اقتصادی نیز می‌توانیم با تکیه بر توانایی‌ها و استعدادهای درونی خود بسیاری از گره‌ها را باز کنیم و در قیل هم این موضوع تجربه شده بود» (۱۳۹۳/۲/۲۳).

۴. اقتصاد مقاومتی. در بیانات رهبر معظم انقلاب، «اقتصاد مقاومتی» ۱۹ بار، «سیاست‌های اقتصاد مقاومتی» ۶ بار، «اقتصاد کشور» ۵ بار، «عدالت» ۴ بار و «عدالت اجتماعی» ۳ بار بسامد وقوع داشته است. «سیاست‌های اقتصاد مقاومتی» ۶ بار در بیانات ایشان تکرار شده که نشان از توجه ویژه رهبر معظم انقلاب از تبدیل کردن کشور از حالت واردکننده حداکثری به واردکننده حداقلی و تبدیل ایران به یک کشور صادرکننده محصولات غیرنفتی و غیر وابسته به نفت است. واژه «اقتصاد» با ۴۴ بار، «حماسه اقتصادی» با ۴ بار و «حماسه سیاسی» با ۲ بار بسامد وقوع نشان از تأکید ایشان بر حضور حداکثری مردم در حماسه‌های سیاسی و مشارکت در رشد و شکوفایی اقتصاد ایران

دارد. بسامد وقوع این واژه‌ها نشان‌دهنده تأکید مقام معظم رهبری بر لزوم اجرای اسناد بالادستی از سوی مدیران و مسئولان کشور است. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، برنامه ۵ ساله پنجم توسعه، سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری، سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و قانون بودجه سالانه کشور از مهم‌ترین اسناد بالادستی مشترک در همه حوزه‌ها به شمار می‌روند.

۵. نقش مردم. در بیانات رهبر معظم انقلاب واژه «مردم» ۲۱ بار بسامد وقوع داشته است. بسامد وقوع بالای این واژه مبین این نکته است که تحقق اقتصاد مقاومتی از نظر ایشان صرفاً با مشارکت همه آحاد مردم امکان‌پذیر است و باید فضایی بر کشور و جامعه حاکم شود که همه خودشان را در پیشرفت اقتصادی و علمی کشور شریک بدانند و همه مردم، حتی افراد عادی در هر فعالیت تولیدی که در آن مستعد هستند، خود را برای پیشرفت ایران مؤثر بدانند. ایشان در سخنان خود برای نشان دادن اهمیت نقش مردم، به خطبه ۱۲۷ نهج‌البلاغه^۱ و پایداری مردم در طول انقلاب اشاره می‌کنند.

۶. منابع انرژی. واژه «نفت» با ۱۶ بار بسامد، «گاز» با ۷ بار و «نفت و گاز» با ۵ بار بسامد وقوع، نشان‌دهنده این است که تأکید مقام معظم رهبری، بر به استقلال اقتصاد کشور از منابع تجدیدنپذیر و فسیلی و نیز تأکید بر بهره‌گیری از منابع انسانی و تخصص و دانش داخلی است. واژه «نیروی انسانی» با ۳ بار بسامد وقوع مؤید این نکته است.

۷. تولید ملی. «تولید ملی» ۳ بار بسامد وقوع داشته است. ایشان به لزوم حمایت از کار و سرمایه داخلی و سپردن پروژه‌های عمرانی ملی به پیمانکاران داخلی و مبارزه با مفاسد اقتصادی و اخلاط‌لگران سیستم بانکی کشور تأکید دارند. همچنین، ایشان ارائه آمار صحیح و شفاف اقتصادی به مردم را ضروری می‌دانند؛ چرا که معتقدند اگر مردم از مسائل کشور خبر داشته باشند، بهتر می‌توانند به مسئولان کمک کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر از جمله پژوهش‌هایی است که در تحلیل داده‌ها، روش‌های کمی و کیفی را در قالب رویکرد تحلیل گفتمان پیکره بنیاد با هم تلفیق کرده است. در گفتمان

۱. یدالله مَعَ الْجَمَاعَةِ

مقام معظم رهبری در باب سیاست اقتصاد مقاومتی حوزه‌های «فرهنگ صرفه‌جویی»، «جنگ اقتصادی»، «دولت»، «اقتصاد مقاومتی»، «نقش مردم»، «تولید ملی» و «منابع ارزی» از مفاهیم پربسامد بوده‌اند.

به فرموده مقام معظم رهبری، یکی از مهم‌ترین ارکان اقتصاد مقاومتی، حمایت از محصولات صنعتی و کشاورزی داخلی و در یک کلام تولید ملی است (۱۳۹۱/۱/۱). بدین منظور باید واحدهای تولیدی کوچک و زودبازده فعال شوند تا رقابت کارخانه‌ها برای تولید محصولات با کیفیت داخلی افزایش یابد، این امر موجب استقبال مردم از خرید کالاهای ساخت داخل می‌شود. در نتیجه، واردات بعضی اقلام که کشور توانایی تولید آنها را دارد به حداقل ممکن می‌رسد و از خروج ارز جلوگیری می‌شود. فرهنگ‌سازی در استفاده از منابع فسیلی از دیگر مسائلی است که رهبر فرزانه انقلاب به آن تأکید ویژه دارند. قیمت پایین حامل‌های انرژی از جمله برق، گاز، بنزین و ... سبب سوء مدیریت و اسراف مردم در استفاده از این منابع شده است؛ چرا که قیمت تمام شده آن برای مردم محاسبه نمی‌شود و تصور اشتباه این است که قیمت تمام شده این فراورده‌ها بسیار پایین است. کشور منابع ارزی بسیار زیادی را صرف واردات این محصولات، بویژه بنزین و گازوئیل می‌کند که فرهنگ‌سازی و اصلاح الگوی مصرف این محصولات توسط مردم می‌تواند از هدر رفت منابع ارزی جلوگیری کند. از سوی دیگر، اهمیت شرکت‌های دانش‌بنیان به اندازه‌ای است که علاوه بر تأثیرگذاری بر سایر مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی، از طرف رهبر معظم انقلاب به عنوان یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی مطرح می‌شود. ایشان از شرکت‌های دانش‌بنیان به عنوان راهکاری برای جایگزینی درآمدهای نفتی یاد و تصریح می‌کنند که «ما اگر بتوانیم از همین فرصت که امروز وجود دارد استفاده کنیم و تلاش کنیم نفت را با فعالیت‌های اقتصادی درآمذزای دیگری جایگزین کنیم، بزرگ‌ترین حرکت مهم را در زمینه اقتصاد انجام داده‌ایم. امروز صنایع دانش‌بنیان از جمله کارهایی است که می‌تواند این خلأ را تا میزان زیادی پر کند» (۱۳۹۱/۵/۸). استقلال اقتصاد کشور از درآمدهای نفتی از دیگر مواردی است که رهبر معظم انقلاب به آن اشاره کرده‌اند. قانون اساسی، بویژه در اصول دوم، سوم، چهل و سوم و پنجاهم، جامعه مطلوب را دارای این ویژگی‌ها دانسته است:

- استقلال سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- آزادی به منزله عمل تحقق استقلال و استعدادهای ملی
- وجود عدالت اجتماعی و نبودن فقر و محرومیت
- تأمین نیازهای انسانی در جهت رشد و تکامل وی
- بالندگی تولید و اشتغال کامل و موجه

منابع

- آقاگل‌زاده، فردوس. (۱۳۹۰). تحلیل گفتمان انتقادی. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- بیانات مقام معظم رهبری، در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۶۹/۹/۱۹.
- بیانات مقام معظم رهبری، در دیدار اعضای شورای نگهبان، ۱۳۸۲/۱۰/۲۴.
- بیانات مقام معظم رهبری، در جمع مدیران و کارکنان صداوسیما، ۱۳۸۳/۲/۲۸.
- بیانات مقام معظم رهبری، در دیدار با جمعی از کارآفرینان کشور، ۱۳۸۹/۶/۱۶.
- بیانات مقام معظم رهبری، در حرم رضوی، ۱۳۹۱/۱/۱.
- بیانات مقام معظم رهبری، در دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکت‌های دانش‌بنیان، ۱۳۹۱/۵/۸.
- بیانات مقام معظم رهبری، در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰.
- بیانات مقام معظم رهبری، در دیدار اقشار مختلف مردم بویژه مردم استان ایلام، ۱۳۹۳/۲/۲۳.
- تاجیک، محمدرضا. (۱۳۷۷). متن، وانموده و تحلیل گفتمان. مجله گفتمان، ۱ (۱).
- تراب‌زاده جهرمی، محمدصادق؛ سجادی، سیدعلی رضا و سمیعی نسب، مصطفی. (۱۳۹۲). بررسی ابعاد و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای. فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، ۱۰ (۳۲).
- سامنی، سامان. (۱۳۹۳). تحلیل پیکره بنیاد گفتمان نمایندگان مجلس شورای اسلامی درباره رد یا تأیید صلاحیت وزرای پیشنهادی وزارت ورزش و جوانان دولت یازدهم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

سامنی، سامان و مدرس خیابانی، شهرام. (۱۳۹۳). تحلیل پیکره یار پیش نویس غیررسمی منشور حقوق شهروندی. سومین همایش ملی تحلیل گفتمان و کاربردشناسی، صص ۲۲۶-۲۰۷.

سلیمانی، محمد. (۱۳۹۱). شش ضرورت اجرای اقتصاد مقاومتی. فصلنامه اقتصاد: نامه اتاق بازرگانی، شماره ۵۳۵.

یارمحمدی، لطف‌الله و خسروی‌نیا، مجید. (۱۳۸۲). شیوه‌ای در تحلیل گفتمان و بررسی دیدگاه‌های فکری اجتماعی. فصلنامه فرهنگ، ۴۲.

- Baker, P. (2006). **Using Corpora in Discourse Analysis**. London: Continuum.
- Baker, P. (2009). **Contemporary Corpus Linguistics**. London: Continuum.
from: Linguistics for Teachers. [http:// www.press.Umich.edu/titleDetail Desc.do? id=3711534](http://www.press.Umich.edu/titleDetailDesc.do?id=3711534), Michigan, ELT.
- Dash, N. S. (2005). **Corpus Linguistics and Language Technology: with Reference to Indian Language**. New Delhi: Mital publication.
- McEnery, T. & Wilson. A. (2003). **Corpus Linguistics**. 2nd Edition. Edinburgh University Press Ltd.
- Rahimi, F. & Riasati, M. (2011). Critical Discourse Analysis: Scrutinizing Ideologically- Driven Discourses. **International Journal of Humanities and Social Science**, Vol. 1, No. 16, pp. 107-112.
- Scott, M. & Tribble, C. (2006). **Textual Patterns Key? Words and Corpus Analysis in Language Education**. John Benjamin Publishing Company.
- Stubbs, M. (1983). **Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language**. Oxford: Basil Blackwell.
- Wodak, R. & Chilton, P. (2005). **A New Agenda in Critical Discourse Analysis: Theory, Morphology and Interdisciplinary**. John Benjamins Publishing.
- Zhu, X.G. (2011). A New Perspective of Language Study: Critical Linguistics, **Northwest Normal University**, China, Vol. 9, No. 11, pp. 679-689.